

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

Mustafa VURAL (*)

Yaşar ÇORUH (**)

Metin BAYRAM (***)

Öz

Bu araştırma ağrı ilinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında eğitim gören ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin farklı demografik değişkenler açısından belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, gerek eğitim gerekse de spor bilimleri alanlarında yaygın olarak kullanılan görgül (gözleme dayalı) araştırma modellerinden “Tarama Modeli” kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu ağrı ilinde ortaöğretimde eğitim gören 166 kız, 122 erkek toplamda 288 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Kocatürk (1982) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Envanterinden” yararlanılarak Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizinde, İki bağımsız değişken ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek için Independent- Samples T testi ve ikiden fazla değişken ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise One-Way Anova testi yapılmıştır. Araştırmada analizler için elde edilen sonuçlar 0.05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerden 260’nun spor yaptığı, 28 öğrencinin ise sporla ilgilenmediği spor yapan öğrencilerin çoğunluğunun atletizm, basketbol ve futbol branşları ile ilgilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunlukla haftada 1 saat ve altı spor yaptığı aynı zamanda eğlence amaçlı spor yaptıkları belirlenmiştir. Demografik özellikler incelendiğinde, cinsiyet, spor yapma durumu, spor branşı ve spor sürelerinde anlamlı düzeyde farkların olduğu, sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor, Saldırganlık, Eğitim, Beden Eğitimi, Şiddet.

*) Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
(e-posta: mustafaavurall@gmail.com), ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9297-6240>.

**) Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
(e-posta: yasar_coruh@hotmail.com), ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2569-1525>.

***) Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
(e-posta: metinbayram04@hotmail.com), ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7328-2526>.

Determination of the Level of Aggression of Secondary Students

Abstract

This study was carried out to determine the aggression levels of secondary school students who were educated in 2017-2018 academic year in terms of different demographic variables. In the study, the Screening Model (which is one of the empirical (observation based) research models, which is widely used in education and sports sciences fields, was used. The sample of the study consisted of 288 students in total, 166 female and 122 male students in secondary school. As data collection tool, Kocaturk (1982), "developed by the Aggression Inventory" utilizing Tuzgözü (1998), developed by "Aggressiveness Scale" developed by these researchers and "Personal Information Form" is used. In the analysis of the data, the Independent-Samples T test was used to determine the relationship between the two independent variables and the level of aggression, and the One-Way Anova test was used to determine the relationship between more than two variables and the level of aggression. The results obtained for the analyzes in this search were interpreted as 0.05 significance level. As a result, students from his 260 sports, 28 students' athletic sport where the majority of students who are interested in sports, have reached the conclusion that the interested in basketball and football branches. The students who participated in the study mostly 1 hour per week and six were determined to do sport but also recreational sports do. When examined demographics, gender, sport participation, sport and fitness in time to be significantly different, it has been concluded.

Keywords: Sports, Aggression, Education, Physical Education, Severity.

1. Giriş

Saldırganlık toplumların yaşamları boyunca süregelen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Saldırganlık üzerine pek çok araştırma yapılmış olup, Berkowitz, Dollard ve arkadaşları ilk olarak başka bir nesneye ya da başka bir kişiye varlığa zarar verme olarak ele almışlardır. Bazı araştırmacılar ise saldırganlığı zarar verme olarak görmemiş, saldırganlıkta temel ögenin "niyet" olduğunu söylemişlerdir (Çelik, 2006). Saldırganlık kelime anlamı olarak; "kötülük ya da yıpratma amacıyla bir kimseye karşı doğrudan ya da dolaylı olarak eylemde bulunma ve zorla karşısındakine bir şeyleri benimsetme çabası olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000). Çocukların oyunlarındaki kavgalardan, sokak olaylarından büyük savaşlara kadar bir insanın bir diğerine acı hissettirme çabası, yıllarca tartışma konusu olmuştur. Genel anlamıyla saldırganlık, canlı veya cansız herhangi bir varlığa karşı fiziksel veya duygusal olarak zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2006). Kişinin bilinçli ve kasıtlı olarak sosyal çevresine psikolojik ve fiziki olarak zarar vermeye yönelik davranışına saldırı, kişide saldırı davranışı göstermeye yönelik olan nispeten süreklilik gösteren eğilimler ise saldırganlığı ifade eder (İkizler ve Karagözoğlu, 1997; Dervent, 2007). Psikoloji literatüründe ise saldırganlık genel olarak bireyin zarar verme amacıyla göstermiş olduğu davranışları tanımlamak için kullanılmış olup saldırgan davranışların kavramsallaştırılmasında "zarar

verme, incitme ya da niyet-amaç” gibi bileşenler anahtar sözcük işlevi olarak görülmüştür. Bireyler zarar vermenin dışında farklı nedenlerden dolayı saldırganlığa başvurabilirler. Özgürlük kazanımı, statü edinme, diğer insanları kontrol etme, otorite kurma ve başarı elde etme, bu amaçlardan bazılarını oluşturmaktadır (Kurtyılmaz, 2005). Bizim araştırmamızda ise saldırganlık yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve atılganlık olmak üzere üç ana başlıkta incelenmektedir. *Yıkıcı Saldırganlık*; kişilerin herhangi bir engellenme durumunda, üzüntü veya karmaşık duygu yoğunluğu içerisinde, kendisine zarar veren kaynağa karşı, zarar verme amacı taşıyan yıkıcı bir tutum izleyip, toplumun onaylamayacağı biçimde bir saldırganlık sergilemesidir. Bu tür saldırganlık düşmanlık içermektedir (Kiper, 1984; Tutkun ve ark., 2010). Karşısındaki bireye her türlü fiziksel zararı verme olarak da tanımlanmaktadır. *Edilgen Saldırganlık*; bu tip saldırganlıkta, bireyler karşısındaki kişiye alenen bir müdahalede bulunmadan saldırganlık duygularını tatmin etmektedir. İkincil ve üçüncül şahıslar aracılığıyla kendi edilgen saldırganlık duygularını doyurma olarak tanımlanır. *Edilgen saldırganlık*; durumunda bireyler farklı kaygılardan dolayı pasif bir davranış gösterip mücadeleden kaçma eğilimindedir (Bostan ve Kılıçgil, 2008). Edilgen saldırganlık, ileri derecede sözel olarak iğneleme ve alay etme biçiminde ortaya çıkabilmektedir (Cengiz, 2004). Atılganlık; kendini ifade edebilme sosyal becerisi olarak görülmektedir (Kırımoglu ve ark., 2009). Sosyal ortamlarda söz sahibi olabileceği konu ve durumlarda sorumluluk alarak kendisini topluma tanıtmaya ve kabullendirme olarak da tanımlanmaktadır.

Şiddet ve saldırganlık davranışları sporun önemli bir alanında yaygın bir şekilde yer almaktadır. Sporun, toplumun büyük bir kısmı tarafından hem hoş görülen hem de alkışlanan, insanlar arası saldırganlık davranışları içerisindeki tek yapı olduğu ileri sürülmektedir (Güner, 2006). Buradan hareketle öğrencilerin sporla ilgili saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmış ve çalışma ortaya çıkarılmıştır.

2. Yöntem

Yapılan bu araştırmada gerek eğitim gerekse de spor bilimleri alanlarında yaygın olarak kullanılan görgül (gözleme dayalı) araştırma modellerinden “Tarama Modeli” kullanılmıştır. Görgül araştırmalar araştırmacıların cevaplarını bulmak istedikleri soruları yanıtlamak, yanıt bulmak istenen soruların doğru olup olmadığını test etmek istedikleri durumlarda hipotezler geliştirilerek, ölçek ya da anketler kullanarak gerçekleştirdikleri araştırmalardan meydana gelmektedir. Görgül araştırmalarda araştırmacılar hipotezlerini (denencelerini) test etmek amacıyla elde edilen verileri istatistiksel analize dâhil etmektedir. Görgül araştırmalar içerisinde yer alan tarama tipi araştırmalar büyük örneklem gruplarının araştırmaya konu olan özelliklerinin (yaş, cinsiyet, medeni durum, vb.) belirlenmesinde kullanılan betimsel araştırma yöntemi olarak bilinmektedir (Can, 2014).

Evren Örneklem

Araştırmanın evrenini, ağırlı ilinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında eğitim gören ortaöğretim öğrencileri oluşturmaktadır. Güvenilir verilerin elde edilmesi amacı ile ör-

neklem alma yoluna gidilmemiş, evrenin geneli üzerinde çalışılmış, “kendini örnekleyen evren” (Çilenti, 1984) araştırmanın çalışma evreni olarak kabul edilmiştir. Araştırma için bütün evren üzerinde çalışılmış fakat araştırmaya gönüllü olarak katılan 166 kız, 122 erkek olmak üzere toplamda 288 öğrenci araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kocatürk (1982) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Envanterinden” yararlanılarak Tuzgöl(1998) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Verilerin analizi

Verilerin analizi aşamasında ilk olarak araştırmaya katılanların kişisel özelliklerini betimleyici istatistiklerden (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) yararlanılarak araştırmaya katılanların profilleri ortaya çıkarılmıştır. İki bağımsız değişken ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek için Independent- Samples T testi ve ikiden fazla değişken ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek içinise One-Way Anova testi yapılmıştır. Araştırmada analizler için elde edilen sonuçlar 0.05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler için SPSS 23.0 paket programı kullanılmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları, iki bağımsız değişken ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan Independent- Samples T testi analiz sonuçları ve ikiden fazla değişken ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan One-Way Anova testi analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Spor Yapma Durumları Dağılımı

Değişken	Sayı (N)	Yüzde (%)	Toplam Yüzde (%)
Spor Yapma durumu	Evet	260	90,3
	Hayır	28	9,7
	Toplam	288	100,0
Yapmakta Olduğu Spor	Voleybol	27	9,4
	Basketbol	69	24,0
	Atletizm	75	26,0
	Futbol	66	22,9
	Yürüyüş	23	8,0
	Spor Yapmıyorum	28	9,7
Haftalık Spor Yapma Süresi	1 saat ve altı	84	29,2
	2-3 saat arası	116	40,3
	4-5 saat arası	35	12,2
	6 saat ve üzeri	25	8,7
	Spor yapmıyorum	28	9,7
Spor Yapma Amacı	Stres	13	4,5
	Zayıflama	39	13,5
	Sağlık	87	30,2
	Kendimi geliştirme	28	9,7
	Eğlence	93	32,3
	Spor yapmıyorum	28	9,7

Araştırmaya katılan öğrencilerin 260 spor yaptığı ve 28'nin ise spor yapmadığı tespit edilmiştir. Spor yapan öğrencilerin çoğunluğunun atletizm, basketbol ve futbol sporu yaptıkları gözlenmektedir. Öğrenciler çoğunlukla haftada 1 saat ve altı spor yapmakta ve çoğunlukla eğlence amaçlı spor yaptıkları gözlenmektedir.

Tablo 2: Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Saldırganlık Düzeylerini Gösteren t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	Ss	t	p
Kız	166	3,3055	,40891	3,623	,000*
Erkek	122	3,1195	,45821		

Kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında P; 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Kız öğrencilerin saldırganlık düzeyinin erkek öğrencilerden yüksek olduğu sonucu bulunmuştur.

Tablo 3: Öğrencilerin Spor Yapma Değişkenine Göre Saldırganlık Düzeylerini Gösteren t Testi Sonuçları

Spor Yapma durumu	N	X	Ss	t	p
Evet	260	3,2075	,44206	-2,273	,024*
Hayır	28	3,4048	,37666		

Spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında P; 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Spor yapmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyinin spor yapan öğrencilerden yüksek olduğu sonucu bulunmuştur.

Tablo 4: Öğrencilerin Yapmakta Oldukları Spor Türüne Göre Saldırganlık Düzeylerini Gösteren ANOVA Testi Sonuçları

Spor Türü	N	X	Ss	f	P	f
Voleybol	27	3,3794	,41888	1,793	,009*	1>4
Basketbol	69	3,2200	,46751			
Atletizm	75	3,2190	,38082			
Futbol	66	3,1152	,47185			
Yürüyüş	23	3,1961	,45732			
Toplam	260	3,2075	,44206			

Öğrencilerin yapmakta oldukları spor türü ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında P; 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerden voleybol sporu yapan öğrencilerin saldırganlık düzeyinin futbol sporu yapan öğrencilerden yüksek olduğu sonucu bulunmuştur.

Tablo 5: Öğrencilerin Spor Yapma Sürelerine Göre Saldırganlık Düzeylerini Gösteren ANOVA Testi Sonuçları

Süre	N	X	Ss	f	P	f
1 saat ve altı	84	3,2026	,41630	1,497	,036*	2>4
2-3 saat arası	116	3,2487	,43539			
4-5 saat arası	35	3,2000	,38229			
6 saat ve üzeri	25	3,0436	,59816			
Toplam	260	3,2075	,44206			

Öğrencilerin haftalık spor yapma süreleri ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında P; 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerden hafta içerisinde 2-3 saat arası spor yapan öğrencilerin saldırganlık düzeyinin 6 saat ve üzeri spor yapan öğrencilerden yüksek olduğu sonucu bulunmuştur.

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Araştırmada, öğrencilerden 260'nın spor yaptığı, 28 öğrencinin ise sporla ilgilenmediği spor yapan öğrencilerin çoğunluğunun atletizm, basketbol ve futbol branşları ile ilgilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunlukla haftada 1 saat ve altı spor yaptığı aynı zamanda eğlence amaçlı spor yaptıkları belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmasına bakıldığında anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiş, kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin erkek öğrencilerden yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalar incelendiğinde cinsiyete göre saldırganlık düzeylerinin farklılaştığı görülmektedir (Tablo 2). Erkeklerin kadınlara oranla saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu bulan birçok çalışma görülmektedir (Kiper, 1984; Tiryaki, 1996). Yapılan bu çalışmalar çalışma bulgularımızla farklılık göstermektedir. Bunun çalışma gruplarının ve yapılan spor branşlarının farklılaşmasından kaynaklanabileceği gibi biyolojik olarak da ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin spor yapma durumları incelendiğinde, spor yapan ve yapmayan öğrenciler arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiş, spor yapmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin ise spor yapan öğrencilerden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3). Çalışma bulgularımızla benzerlik göstermeyen birçok çalışma mevcuttur. İlgili literatür taraması sonucunda, Alp ve ark. (2014), yapmış oldukları çalışmada düzenli spor yapmanın saldırganlık düzeylerini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Spor yapmanın saldırganlık düzeylerini etkilemediği sonucunu bulan birçok çalışma mevcuttur. (Dervent ve ark. 2010;Eripek, 1993).

Araştırmaya katılan öğrencilerin yapmakta oldukları spor türü ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerden voleybol sporu yapanların saldırganlık düzeyinin futbol sporu yapan öğrencilerden yüksek olduğu sonucu bulunmuştur (Tablo 4). İlgili literatür incelendiğinde Gill ve Williams. (2008), temas sporlarıyla uğraşanların saldırganlık durumlarının engellenebileceği aynı zamanda bazı durumlarda saldırganlaşabileceği sonucuna varmışlardır. İlgili çalışma bireysel sporlar açısından değerlendirildiğinde kısmen benzerlikler olduğu görülmektedir. Yine başka bir çalışmada Tutkun ve ark. (2010), yaptıkları çalışmada bireysel sporlarla uğraşanların takım sporları ile uğraşanlardan daha saldırgan oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin haftalık spor yapma süreleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde haftalık spor yapma süresi ile saldırganlık arasında

anlamli farklılıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerden hafta içerisinde 2-3 saat arası spor yapanların saldırganlık düzeyinin 6 saat ve üzeri spor yapan öğrencilerden yüksek olduğu sonucu bulunmuştur (Tablo 5). Yapılan araştırmalar incelendiğinde yıl bazında spor yapma sürelerine bakıldığında, Galata (2017), çalışmasında spor yapma yılları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamli farklılıklar tespit etmemiştir. Başka bir çalışmada ise Beşkat (2016), spor yapma süresine göre saldırganlık durumlarını incelemiş ve 7 yıl ve üzeri spor yapanların saldırganlık düzeylerinin daha az spor yapanlardan yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum çalışma sonuçlarımızla benzerlik göstermemektedir. Farklılıkların çalışma gruplarından veya yıl ile hafta içerisindeki spor yapma sürelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak bakıldığında, çeşitli değişkenlerle öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin farklılık gösterdikleri bu durumun sporla azaltılabileceği, bazı spor branşlarında ise spor yapmanın saldırganlık düzeylerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Alp, M., Eraslan M., Atay, E., Özmutlu İ. (2014). Düzenli spor yapan ve yapmayan çocukların sosyo-demografik özelliklerine göre saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Kafkas Üniversitesi, e – Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), s. 2-3
- Beşkat, M. (2016). *Futbol seyircilerinin empatik eğilimleri ile sporda saldırganlık ve şiddet düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Şanlıurfa ili örneği)*. Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 85 sayfa, Kütahya, (Doç. Dr. Çetin Özdelek).Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bostan, G. ve Kılıçgil, E. (2008). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencisi olan ve olmayan Ankara Üniversitesi öğrencileri saldırganlık boyutları. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*.5 (3), 133-140.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Can, A.(2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. (2. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Çelik, H. (2006). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri bağlanma tarzları ve kişiler arası şemalarının incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bil. Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Çilenti, M. (1984). *Eğitim teknolojisi ve öğretim*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Dervent, F. (2007). *Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımla ilişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı.
- Dervent, F., Arslanoglu, E., Senel, O. (2010). Agressivitelevel of thehighschoolstudentsandrelationwiththeirparticipationtosportactivities (sample of istanbul) *International Journal of Human Sciences*. 7,521-33.

- Eripek, S.,(1993). *Spor psikolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Galata, M.R. (2017). *Sporcularda testosteron ve serotonin düzeyleri ve saldırganlık ilişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gill, DL. Williams L. (2008). *Psychologic ald ynamics of sport and exercise*. (3rd ed.), North America: Human Kinetic Yayınevi.
- Güner, A. (2006). *Lise öğrencilerinde stres başa çıkma ve dini başa çıkma*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- İkizler, C, Karagözoğlu, C. (1997). *Sporla başarının psikolojisi*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Kırımoğlu, H.,Kepoğlu, A., Dereceli, Ç., Parlak, N. ve Tozoğlu, E., (2009). *İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin atılganlık düzeylerinin spora katılmaları bakımından incelenmesi*. Ergen Günleri Kongresi, 11(1), 7-15.
- Kiper, İ. (1984). *Saldırganlık türlerinin çeşitli ekonomik, sosyal ve akademik değişkenlerle ilişkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara üniversitesi. Eğitim fakültesi.
- Kocatürk, R. (1982).*Saldırganlık güdüsünün spor ve eğitim alanında meslek seçimine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara üniversitesi, Eğitim fakültesi.
- Kurtyılmaz, Y. (2005). *Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Tiyaki, Ş. (1996). *Spor yapan bireylerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü.
- Tutkun, E., Güner, B. Ç., Ağaoğlu, S. A., & Soslu, R. (2010). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-29.
- Tuzgöl, M. (1998). *Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cengiz, R. (2004). *Futbol antrenörlerinin saldırganlık türleri ve şiddet olaylarına bakış açıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

